

Георги Боев

ЗАТВОРНИЧЕСКИ ПОСЛАНИЯ НА СВ. АПОСТОЛ ПАВЕЛ

Abstract: *Georgi Boev, Prison Letters of St. Ap. Paul – Theories about the Place of Writing.*

The current paper examines three different theories regarding the city where Paul wrote his letters while in prison. The letters in question are Ephesians, Philippians, Colossians, and Philemon. Contemporary Biblical scholars propose three main theories about the location of Paul's imprisonment. The most widely accepted theory, particularly among Orthodox scholars, is that Paul was in Rome during his first trial. The second theory suggests Caesarea in Palestine, while the third theory posits that Paul was in Ephesus. In the introductory section of the paper, I present some explicit and implicit internal evidence for categorizing these four letters as "prison letters." I then introduce and analyze the three main theories regarding the place of their composition. Each theory is compared based on its arguments, followed by a critical evaluation and discussion of the challenges associated with each theory.

Keywords: *Bible Studies, New Testament, Paul the Apostle, Biblical Theology, Bible Exegesis, New Testament Exegesis*

Въведение

Под наименованието „затворнически послания“ се визират четири от посланията на св. апостол Павел, за които се предполага, че са писани докато той е в затвора. Това са посланията към ефесяните, филипяните, колосяните и Филимон. И докато споровете за авторството на св. апостол Павел не са големи, то в съвременните изследвания има няколко теории относно мястото на тяхното написване, всяка от които си има своите привърженици и аргументи.

В православната библеистика най-силно е застъпен традиционният възглед, че тези послания са писани при първото затвор-

ничество на св. апостол Павел в Рим. Привърженик на тази теория е Христо Гяуров. Други православни библеисти смятат, че мястото на написване на тези послания е град Ефес. Привърженик на тази теория е Йоаннис Каравидопулос.

Може би въпросът с мястото на написване не изглежда толкова важен, понеже, независимо от него, тези послания са запазени и достигат до нас като част от новозаветния канон, който свидетелства за тяхната боговдъхновеност. Въпреки това обаче е важно да се знае мястото на написването им, защото това ще помогне за по-правилното датироване на времето на тяхното написване, а оттам това ще доведе и до по-добро познаване на историческия контекст и условия, в които св. апостол Павел пише тези послания. А контекстът е важен за по-правилното тълкуване и разбиране на посланията.

Тук ще разгледам трите основни теории за мястото на написване на тези послания и съответните аргументи за всяка от тях.

Основания за приемането на посланията към ефесяните, филипяните, колосяните и Филимон в една група

На първо място е важно да отбележа защо тези четири послания се приемат като част от една група послания, наречени „затворнически“. Няколко са основните аргументи за това. Те могат да се групират в две категории – преки и косвени свидетелства от самите послания.

Преки свидетелства

В самите послания св. апостол Павел ясно заявява своето положение на затворник. За това свидетелстват много стихове, някои от които са следните:

1. „За което съм посланик в окови, да говоря за него с дръзновение, както прилича да говоря“ (Ефесяни 6:20);
2. „До толкова, че стана известно на цялата претория, че съм в окови за Христос“ (Филипяни 1:13);
3. „Молете се още и за нас, да ни отвори Бог врата за словото, така че да говоря тайната, която е в Христос, за която съм в окови“ (Колосяни 4:3);

4. „Поздравява те Епафрас, който е затворен с мене заради Христос Исус“ (Филимон 23).

Други стихове, говорещи за положението на апостол Павел като затворник в тези книги са: Еф. 3:1, Фил. 1:7, 12-17, Кол. 1:24, 4:10, 18, Филимон 1, 9, 10, 22, 23.

Косвени свидетелства

За общата ситуация между четирите послания свидетелстват и наличието на ядро от едни и същи хора, с които св. апостол Павел взаимодейства.

Например и до ефесяните (6:21, 22) и до колосяните (4:7-9) апостол Павел изпраща Тихик, който трябва да ги извести за състоянието на апостола. От друга страна Онисим придружава Тихик до Колос (4:9) и носи писмото до Филимон (Филимон 10-17). В посланието до колосяните и Филимон се споменават едни и същи хора, които са с апостола – Тимотей, Лука, Аристарх, Епафрас, Тихик, Димас, Марк, Исус Юст. Тематиката и състоянието на апостол Павел и в четирите послания е подобна.¹

Има още едно послание, което говори за състоянието на св. апостол Павел като затворник – Второ послание до Тимотей. Това послание обаче, не попада към същата категория на другите четири, защото е с по-късен произход, което се вижда и от самото послание.

За разлика от другите четири послания, във Второто послание до Тимотей, апостолът вече предвкусва своята мъченическа смърт (2 Тим. 4:6-8), докато характерното за четирите затворнически послания е, че в тях св. апостол Павел изказва надежда, че скоро ще бъде освободен (Филимон 22, Кол. 4:3, Еф. 3:1, Фил. 1:13).

Другото, което отличава тези послания от Второто послание към Тимотей е и упоменаването на хората, които са заедно с апостола. Във второто послание до Тимотей са споменати четири души (Евул, Пуд, Лин, Клавдий), които не са споменати нито в посланието към колосяните, нито към филипяните, Филимон и ефесяните, докато при „затворническите послания“ Тимотей се явява съавтор на три от тях (без Ефесяни).

¹ Н. Thiessen, *Introduction to the New Testament*. Grand Rapids, 1943, p. 228

Теории за мястото на тяхното написване

Съществуват различни теории за мястото на написване на затворническите послания.

Христо Гяуров се придържа към традиционното разбиране за това, че тези послания са писани при първото затворничество на апостол Павел в Рим. Докато Йоанис Каравидопулос счита, че вътрешните сведения са в подкрепа на град Ефес.¹ Други богослови смятат Кесария Палестинска за място на написване на тези послания.²

Апостол Павел никъде не указва мястото от което пише тези послания, но в книгата Деяния на апостолите са записани три затваряния на апостол Павел – в град Филипи за една нощ, Йерусалим и след това в Кесария Палестинска, където той прекарва две години и в Рим за още две години при неговото първо затворничество там. Ще разгледам някои от аргументите за трите основни места, където се смята, че са писани посланията.

Рим

Традиционното разбиране е, че „затворническите послания“ са писани от св. апостол Павел по време на неговото първо затворничество в Рим. Това се подкрепя и от древното екзегетическо предаване. Има различни аргументи изтъкващи град Рим като място на написване на посланията.

Според книга Деяния на апостолите, св. апостол Павел живее две години в Рим, където приема хора и проповядва благовестието без някой да го възпира (Деян. 28:30, 31). Споменаването на думите „претория“ (πραιτωρίω) и „дома на Цезаря“ (Καίσαρος οἰκίας) в Посланието към филипяните (Фил. 1:13, 4:22) очевидно указва Рим. Друг важен аргумент е и споменаването на Лука (Кол. 4:14 и Филимон 24), за когото се знае, че придружава св. апостол Павел в Рим по време на първото му затваряне там. Избягалият роб Онисим е най-вероятно да намери убежище в Рим, понеже именно там има общност от избягали роби. Кореспонденцията на различните градове с Рим е добре развита и за апостол Павел е лесно да получава информация в Рим за

¹ И. Каравидопулос, *Введение в Новый Завет*. Москва, 2009, с. 226, 227

² Пак там., с.223,224

многото църкви под негов надзор.¹

Също така е важно да се отбележи, че има и древна традиция, открита в един монархиански пролог към Посланието до филипяните, където се указва именно Рим като място на написването му.²

Кесария Палестинска

Най-малко привърженици има теорията за написването на посланията в Кесария Палестинска. Има няколко аргумента в полза на това място.

От описанието на затворничеството на апостол Павел се вижда, че режимът е по-строг от описания в Рим, където апостолът е под домашен арест в отделна къща. Но в посланията се говори за окови, а двете споменати затворничества с по-строг режим са във Филипи и Кесария. Именно в Кесария апостолът е оставен в окови (Деян. 24:27). Кесария Палестинска предполага по-голяма свобода на придвижване и по-интензивна кореспонденция, поради по-голямата си близост до Ефес и Колос. През двете си години в Кесария, апостол Павел не бездейства, а продължава да изгражда църквите.

Ефес

Теорията за затворничеството на апостол Павел в Ефес е една от най-разпространените в момента.

Най-много аргументи за Ефес дава Посланието до филипяните. Изучаването на това послание показва четири кореспонденции между апостол Павел и филипяните. В началото достига вестта до филипяните за затварянето на апостол Павел. Филипяните му изпращат Епафродит с материална помощ, а после до филипяните достига вестта за разболяването на Епафродит и започват да се притесняват за него. Епафродит разбира, че филипяните се притесняват за него и накрая апостол Павел изпраща Епафродит обратно с писмото до Филипи. Размяната на съобщения в това време е по-трудно и изисква повече време. А за пътуване от Рим до Филипи са необходими от 6 до 8 седмици. Четири съобщения плюс пето пътуване на Епафродит с писмото до Филипи трябва да продължат около осем месеца път. Във

¹ Пак там., с. 223,224

² J. Michael, *The Epistle to the Philippians*. London, 1928, pp.xiii

Фил. 2:19 пише, че апостол Павел ще изпрати скоро Тимотей и изказва увереност, че и той самият скоро ще отиде при тях (Фил. 2:24). Това се вписва добре с повествованието на св. Лука за пътешествието до Филипи (Деян. 19:21-22) сравнено с 1 Кор. 4:17, 16:10 и пътешествието до Македония (Деян. 20:12). Апостол Павел благодари на филипяните за помощта, която те му изпращат в Солун, но ако писмото е от Рим, то между получаването на тази помощ и затварянето на апостола в Рим има друго посещение във Филипи (Деян. 20:2) и той със сигурност е благодарил на филипяните лично, което обезмисля благодаренето в писмото.

Съпоставката на тематиката между третото мисионерско пътуване на апостола във Филипи и съдържанието на посланието показва голяма близост. Тимотей се споменава като съавтор на три от затворническите послания, а от Деяния на апостолите е известно, че той е с Павел в Ефес в началото на третото мисионерско пътуване, а няма данни Тимотей да съпътства св. ап. Павел в Рим.¹ В посланието до Филимон св. ап. Павел моли да му се приготви стая, понеже вярва, че скоро ще бъде пуснат на свобода. Филимон живее в Колос, а Колос е доста по-близо до Ефес от Рим. Много по-вероятно е Онисим да намери прибежище в близкия град Ефес, отколкото в Рим. От Деяния се вижда, че римското затворничество се състои в по-лек режим без окови, а в посланията апостолът говори за окови.²

Интерес представлява и съобщението в един монархиански пролог от втори век, който споменава, че Посланието до колосяните е написано в Ефес. Византийският историк Никифор Калист (14 в.) в своята „Църковна история“ преразказва съдържанието на апокрифните „Деяния на Павел“, според която книга апостол Павел е осъден в Ефес на борба със зверове, но чудесен образ го избавя. Това показва, че дори в древността има предание за затворничество на апостол Павел в Ефес.³

Друго, което може да се добави тук, е въпросът с Посланието към ефесяните. Много съвременни изследователи считат това послание като вид окръжно послание, а не послание до строго определена поместна църква. Думите „в Ефес“ (ἐν Ἐφέσῳ) не се срещат в един от

¹ Ibid., pp. xvii

² И. Каравидопулос, *Введение в Новый Завет*. Москва, 2009, с. 224,225

³ Пак там., с. 226

най-ранните папируси с текстове на св. апостол Павел (Честър Бийти 46), датиращ от 2 в. Тези думи отсъстват и от Ватиканския и Синайския кодекси, непознати са и за Ориген, а Маркион във 2 в. пише, че това послание е адресирано до лаодикийците. Така, за да се разреши проблемът с липсата на думите ἐν Ἐφέσῳ, през 16 в. Беза предлага теорията за това, че Посланието до ефесяните е окръжно послание до няколко църкви от мисионерската дейност на св. апостол Павел в римската провинция Азия.¹

Ако се приеме тази теория отпада един от основните проблеми, свързани с теорията за Ефес като място на написване на „затворническите послания“, а именно, защо е необходимо апостол Павел да изпраща послание до ефеската църква от гр. Ефес, а и затворничеството му в Ефес се явява подходящо време за написване на окръжно послание.

Слабости на основните теории

Всяка една от гореспоменатие теории си има своите аргументи и съответни слабости.

Слабостите на теорията за Рим се съдържат малко или много в другите две теории за Кесария и Ефес. Действително римското затворничество по начина, по който е описано в Деяния на апостолите не предполага по-голяма строгост, а разстоянието от Рим до Филипи, Колос и Ефес е доста по-голямо от разстоянието от Кесария или Ефес. Също липсват данни за присъствието на Тимотей в Рим с апостол Павел.

От друга страна, затворничеството в Кесария не се препокрива с много от вътрешните сведения в самите послания и най-вече с поздравите, които апостол Павел изпраща от „кесаревия дом“. Малко вероятно е и бягството на Онисим в Кесария. Няма данни и за това, хората, за които апостол Павел пише, че са с него, да се намират действително в Кесария Палестинска. Няма и древни предания, които да посочват Кесария като място, от което св. апостол Павел да пише съответните послания.

Относно Ефес в Деяния на апостолите никъде не се споменава, че апостол Павел е бил затворен там, а данните са от външни източ-

¹ Дж. Стот, *Посланието към ефесяните*. София, 1999, с. 17,18

ници. Дори виждаме от Деяния на апостолите, че въпреки съпротивата срещу апостол Павел, градските власти са на негова страна в Ефес. Няма и особен смисъл апостол Павел да пише послание до ефесяните от затвора в град Ефес. Дори и да се приеме подлинността в Еф. 1:1 на думите: „в Ефес“ поради липсата им в двата най-важни кодекса – Синайски и Ватикански – то пак остават повече преписи, включително и Александрийския кодекс, където тези думи присъстват, което е показателно, че и в древността това послание се е считало за послание към ефеската църква. Но дори и да се приеме като окръжно послание, пак остават неразрешени горепосочените проблеми.

И последно, теорията за град Ефес трябва да отговори и на предизвикателството на надеждата на апостол Павел за скорошното му освобождаване. Ако действително се приеме, че апостол Павел е изправен пред угрозата от смъртно наказание в Ефес, то тогава е необяснимо очакването на апостола за скорошно освобождаване.

Заклучение

Въпреки неяснотата относно мястото на написване на „затворническите послания“, това не е определящо за библейските екзегетически изследвания и работата със самия текст на посланията.

Разбира се, това е важно за определянето на времето на тяхното написване, както и за разбирането на историческия контекст, което подпомага по-добрата херменевтика. Повечето съвременни библеисти са склонни да приемат теорията за написването на „затворническите послания“ в Ефес, като теория, отговаряща най-добре на вътрешните сведения от самите послания и произтичащите от тях предизвикателства. В повечето от съвременните тълкувания върху тези послания, именно Ефес е указан като място на написването им.

В българската православна библеистика най-силно е застъпена теорията за Рим като място на написване на тези послания. Данните, обаче не са достатъчни за точното определяне на мястото на написването им и има различни предизвикателства, пред които са изправени основните теории.

Затова е добре и трите теории за мястото на написването на „затворническите послания“ да се разглеждат съвкупно със съответните им силни и слаби страни.

Литература

- Гяуров, Хр. Живот и дейност на св. ап. Павел. ГСУ БФ, т. 23, С., 1946.
- Дамянова, Е. *90 години библеистика в България*. УИ „Св. Климент Охридски“, С., 2014.
- Димитров, И. Разпространение на Христовото благовестие. Дейността на св. ап. Павел в нейния исторически контекст. Библейска библиотека, С., 2003.
- Каравидопулос, И. Введение в Новый Завет. ПСТГУ, Москва, 2009.
- Мотиър, А. Посланието към филипяните: Исус, нашата радост. Нов човек, С., 2004.
- Стот, Дж. Деяния на апостолите: *До края на земята*. Нов човек, С., 2002.
- Стот, Дж. Посланието към ефесяните. Нов човек, София, 1999.
- Berkhof, L. *Introduction to the New Testament*. Christian Classics Ethereal Library, Grand Rapids, 1915.
- Bruce, F. F., *The Book of the Acts. The New International Commentary on the New Testament*. Wm. B. Eerdmans Publishing Co, Grand Rapids, 1976.
- Hansen, G. *The Letter to the Philippians* (Pillar New Testament Commentary). Wm. B. Eerdmans Publishing Co, Grand Rapids, 2009.
- Michael, J. *The Epistle to the Philippians*. Hodder and Stoughton, London, 1928.
- Thiessen, H. *Introduction to the New Testament*. Wm. B. Eerdmans Publishing Co, Grand Rapids, 1976.